

CLARVĂZĂTORUL ISTORIC AL CULTURII ROMÂNEȘTI ACADEMICIANUL ANDREI EȘANU LA 70 DE ANI

**Născut la 16 iulie 1948 în satul Sculeni (azi raionul Ungheni).
Istoric, domeniul de cercetare: cultură și civilizație medievală
românească.**

**Doctor habilitat în istorie, membru corespondent (1992) și
membru titular (2007) al Academiei de Științe a Moldovei. Mem-
bru de Onoare al Academiei Române (2011).**

Istoricul Andrei Eșanu, un nume de referință în istoriografia românească și cea universală, pe parcursul a cinci decenii a demonstrat cu sârg puternica vocație a cercetării, ce îmbracă forma pasiunii, subordonate servirii supreme a adevărului istoric. Viața acad. Andrei Eșanu, petrecută în mare parte la Academie, a fost și este, în același timp, bogată în construcții științifice, care i-au propulsat numele în știința națională și universală. Afirmat ca unul dintre cei mai străluciți cercetători ai evului mediu românesc, ai fenomenului cultural, în particular, acad. Andrei Eșanu a produs o suită impresionantă de lucrări științifice care fac cinste patrimoniului nostru istoric.

Născut în satul Sculeni (azi raionul Ungheni), din părinți harnici, Ilie și Maria, aceștia i-au cultivat lui Andrei, curios și iubitor de lecturi, încă din fragedă copilărie, setea de cunoaștere, dragostea față de tradițiile noastre seculare, față de scrisul și de valorile românești, disciplina în muncă și responsabilitatea în tot ceea ce face. După ce a urmat școala medie din satul natal, s-a înscris, în 1966, la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău. La Facultate, studentul Andrei Eșanu era fascinat de cursurile profesorilor Vladimir Potlog (istorie antică), Iosif Șlaen (istoria medievală) ș.a. În perioada în care și-a făcut studiile la Universitate curricula universitară nu includea disciplina Istoria Românilor, în afară de unele cursuri ideologizate la istoria RSSM, ceea ce frâna formarea sa ca istoric. Pentru completarea cunoștințelor, studentul Eșanu citea mult din clasicii literaturii române, accesibili în acei ani: Alexandru Hâjdeu, B. P. Hasdeu, Constantin Negruzzi, Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, romanele istorice ale lui Mihail

Sadoveanu ș.a., care l-au introdus în atmosfera medievală, cultivându-i interesul față de cartea veche românească și față de problemele de istorie a culturii medievale românești. În anii de studenție a fost remarcat de administrația Institutului de Istorie al Academiei de Științe a RSSM drept un tânăr promițător, capabil a se manifesta în știință. După un an de predare în școala din satul Năvârneț, raionul Fălești, la invitația direcției Institutului de Istorie al AȘM a fost încadrat în mediul academic al Institutului de Istorie, unde, începând cu anul 1972, parcurge toate treptele științifice, de la cea de laborant superior, la funcția de director al Institutului de Istorie, contribuind astfel la afirmarea prestigiului acestei instituții.

În cadrul Institutului, Andrei Eșanu elaborează teza de doctor în istorie cu tema „Școala și educația în Moldova în sec. al XV-lea – începutul sec. al XVIII-lea”. Tânărul cercetător a studiat profund asemenea aspecte ale învățământului laic și ecleziastic, cum ar fi apariția, sub impactul ideilor umaniste europene, a primelor școli laice din Țara Moldovei și evoluția lor, dezvoltarea învățământului în familie, studiile pe care le puteau obține băieții și fetele în principatul Moldovei, limbile de predare utilizate în educație, întocmirea primelor manuale și traducerea unor manuale din alte limbi etc. Nu au fost trecute cu vederea nici relațiile culturale ale Moldovei medievale cu centrele de instruire de peste hotare: Kiev, Liov, Cracovia, Praga, Viena, Constantinopol, Veneția etc. A susținut teza de doctor în istorie în 1982, iar în anul următor, cu completările de rigoare, aceasta a fost editată în limba rusă ca monografie. Prin structura ei metodică și claritatea stilului, lucrarea dată, apărută într-o perioadă de mare

necesitate istoriografică românească, a devenit una fundamentală pentru mulți studenți, mai ales că era și generatoare de puternice sentimente patriotice.

În anii 1980, Institutul de Istorie era vizitat de cercetători notorii din Rusia și Ucraina, care participau cu comunicări științifice la sesiunile organizate de istoricii de la Chișinău. Acest fapt l-a îndemnat să citească mult din operele exponenților școlilor istorice rusești, iar din clasicii istoriografiei române de mare utilitate i-au fost operele lui A. D. Xenopol, Ioan Bogdan, Nicolae Iorga, Gheorghe Brătianu, P. P. Panaitescu ș.a. Insistența asupra lecturilor științifice, în special asupra problemelor controversate de istorie, i-au permis istoricului Andrei Eșanu să analizeze în plan comparativ rezultatele cercetărilor din estul și vestul Europei, formându-și propria viziune asupra evoluțiilor care aveau loc în Moldova medievală, în plan cultural. Tematica cercetărilor a fost lărgită și aprofundată în teza sa de doctor habilitat în istorie, intitulată „Cultura Țării Moldovei în secolul XV-XIX. Probleme de istorie a învățământului, de cultură, a cărții și gândirii social-politice” și susținută în 1992.

Pe întreg parcursul anilor, cercetătorul Andrei Eșanu și-a completat pregătirea de specialitate în marile centre științifice, bibliotecile și arhivele istorice din Moscova, Sankt-Petersburg (Leningrad), Kiev, Lvov, Odessa, apoi, după 1989, în cele de la București, Iași, Cluj, Suceava, Neamț, Rădăuți etc.

În perioada 1983–1991, Andrei Eșanu a publicat un șir de studii consacrate istoriei cărții vechi tipărite din Moldova. Opera sa științifică, publicată în anii 1990–1992, se înscrie plener în procesul de revenire a Basarabiei la valorile spirituale românești, proces care a cuprins întreaga societate. În acești ani se atestă de-a dreptul o explozie a activității intelectuale a istoricului Andrei Eșanu, care se structurează temeinic atât în raport cu permanența interesului său, cât și cu întinderea contribuției sale, sub aspectul a trei direcții strategice de cercetare: istoria culturii Moldovei, istoria culturii spațiului sud-estului european și ansamblul cultural și spiritual al Moldovei medievale în context general universal.

Un spectru larg de probleme referitoare la probleme neelucidate la acea etapă din istoria culturii românești au fost expuse în culegerea de studii *Valori și tradiții culturale în Moldova* (Chișinău, 1993), a cărei coordonator și coautor a fost Andrei Eșanu. Totodată, istoricul lărgeste aria cercetărilor sale aducând importante contribuții privind activitatea unor figuri proeminente ale culturii românești precum: Nicolaus Olahus, mitropoliții Petru Movilă, Varlaam, Dosoftei, Iacob Putneanul, episcopul Mitrofan, insistă asupra operei unor personalități ale culturii, exponenți

ai descendenților din familiile Cantacuzino, Abaza, asupra rolului mănăstirilor, și, în special, al mănăstirii Căpriană, ca focare de spiritualitate și cultură etc. Tot acest ansamblu de realizări științifice a modificat metodologia prin care era cercetat trecutul nostru, în special, aspectele care caracterizau evoluția culturii și civilizației medievale constituie temelia culturii și civilizației românești.

După anii 1990, Andrei Eșanu se manifestă plener în domeniul organizării științei: în 1990–1994 a condus Laboratorul „Istoria culturii” din cadrul Universității de Stat din Moldova, în 1991–1993 este director adjunct, iar în perioada 1993–1994 – director interimar al Institutului de Istorie al AȘM. Concomitent, desfășoară diverse activități extra-curriculare: este membru al Consiliului științific al Institutului de Istorie al AȘM (din 1987 până în prezent), membru al Biroului Secției Științe Socio-Umanistice a AȘM (1992–1994), membru al Comisiei de Experți pentru acordarea gradelor științifice și didactice, al Comisiei Superioare de Atestare a Republicii Moldova (1993–1994); președinte al Consiliului Științific Specializat de Susținere a Tezelor de Doctor și Doctor Habilitat în științe istorice din cadrul Institutului de Istorie (1993–2002); membru al Seminarului Științific de Profil din cadrul Institutului de Istorie (până în prezent); președinte al Seminarului Științific și Metodologic (Istorie Medie și Modernă) al aceluiași Institut (până în prezent).

În 1994, din nefericire, Andrei Eșanu trece printr-o grea încercare a vieții, fiind atacat de o boală nemiloasă cu consecințe nefaste, rămâne fără vedere. A știut însă să transforme suferința în torță vie. Printr-o muncă încrâncenată revine la interesele de altădată cu ajutorul soției Valentina, care-i este sprijin și ajutor devotat, drept dovadă servind activitatea de cercetare și publicare în comun a multor și frumoase studii științifice, apărute deja după greaua încercare a sorții, menite să demonstreze că omul este făuritorul destinului său.

În preocupările sale de istorie a culturii și spiritualității românești, acad. Andrei Eșanu a supus unei riguroase analize procesul de formare a caracterului nostru etnocultural, găsind explicații plauzibile în strânsă legătură cu procesul îndelungat de formare și evoluție în anumite condiții istorico-geografice a poporului român, care își are originile în străvechea civilizație traco-balcanică și sud-est europeană, în general. Procesul de formare a caracterului etnocultural al românilor este analizat, în plan evolutiv, în lucrarea de sinteză *Cultură și civilizație medievală românească. Din Evul Mediu timpuriu până în secolul al XVII-lea* (Chișinău, 1996), precum și în volumul *Contribuții la istoria culturii românești (Moldova medievală)* (Bucu-

rești, 1997). Autorul demonstrează că civilizația geto-dacă s-a format în contact direct cu marile culturi și civilizații antice, cea romană rămânând a fi dominantă, creștinismul jucând un rol deosebit în evoluția spirituală a românilor în contextul mării familii europene.

În preocuparea-i constantă de a pune pe baze documentare solide studiul istoriei culturii medievale românești, istoricul Andrei Eșanu a consacrat o bună parte din timp editării izvoarelor, valorificării monumentelor culturii scrise, moștenirii culturale a Țării Moldovei, includerii acestora în tezaurul cultural și spiritual românesc. Cu o pasiune neobișnuită a cules din multe biblioteci și arhive românești și străine cronici medievale din secolele XV–XVIII (în original în limba slavonă), repunându-le în circuitul actual de valori și însoțindu-le cu studii introductive, traduceri, note și comentarii. Astfel, văd lumina tiparului în ediții îngrijite mai multe cronici din epoca ștefaniană, pomelnice ale mănăstirilor din nordul Moldovei, documente din epoca familiei cantemireștilor. Au fost reconstituite importante biblioteci medievale românești ș.a. Asemenea ediții au fost realizate în premieră pentru spațiul științific și istoriografic românesc.

Cu o sete de a cunoaște „tot ce era cu putință a fi cunoscut”, străin oricăror schematizări rigide, partizan al studierii fenomenelor istorice în toată complexitatea de factori care le determină, adept al istoriei văzută în sensul ei global, Andrei Eșanu, împreună cu Valentina Eșanu, s-a manifestat cu autoritate în cele mai variate domenii de istorie medievală, aducând contribuții substanțiale la valorificarea moștenirii politice, militare, culturale și eclesiastice a unor mari personalități ale istoriei neamului românesc, printre care Bogdan al II-lea, domn al Țării Moldovei (1449–1451) și Maria-Oltea, cărora le-a dedicat un studiu monografic aparte: *Bogdan al II-lea și Maria-Oltea – părinții lui Ștefan cel Mare* (Chișinău, 2007). O atenție sporită a fost acordată unor importante figuri din anturajul marelui voievod, precum: Manoil Grecul, Vlaicul, Luca Arbore, Ignatie Iuga s. a., despre care au fost elaborate studii și monografii.

Tenacitatea și disciplina de cercetare a lui Andrei Eșanu l-au ajutat să facă asociații și paralelisme istorice, să emită în cercetările sale idei menite să lumineze probleme, fenomene sau chiar întregi perioade istorice învăluite în umbră. Astfel, în ultimii ani, eforturile autorului se concentrează asupra fenomenului pătrunderii din spațiul est-slav și prezenței în spațiul istoric al Moldovei și al altor țări românești a unor scrieri originale din secolele XI–XV și tipărituri din secolul al XVI-lea. Strădaniile istoricului sunt răsplătite prin reușita demonstrării evoluției cărții de

instruire în școala din Țara Moldovei în secolele XV–XVII și evoluția cărții în spațiul istoric al Moldovei în epoca modernă. În felul acesta demersul savantului semnaleză importanța cercetării problemei răspândirii cărții vechi manuscrise și tipărite, a vechilor fonduri de carte din bibliotecile laice și mănăstirești ce oferă unica, în felul ei, posibilitate, de a afla atât nivelul general de informare al societății, gradul de răspândire a științei de carte, cât și cerințele spirituale ale diferitor pături sociale într-o epocă sau alta, fenomene care, împreună cu altele, reflectă nivelul de dezvoltare culturală a unei țări, a unui popor. Concluziile istoricului Andrei Eșanu, cu referire la Basarabia secolului al XIX-lea, arată că cenzura impusă de autoritățile țariste a introdus în ținut un regim aspru, care supunea unor verificări minuțioase până și edițiile cu caracter religios. Se constată că pe întreg parcursul secolului al XIX-lea, apariția unor manuale, mai ales a celor în limba română, au constituit evenimente cu totul sporadice.

Un șir de concluzii, desprinse la diferite etape ale investigațiilor sale științifice referitoare la istoria unor structuri administrative, militare și eclesiastice, întregesc cunoașterea genezei și evoluției civilizației medievale românești. În acest context se impun cercetările referitoare la un șir de instituții din spațiul dintre Prut și Nistru al Țării Moldovei, cum ar fi istoria cetăților și ținuturilor Hotin, Soroca, Orhei, Lăpușna, Ciburciu, Chișinău, istoria mănăstirilor Căpriană, Condrița, Sf. Arhanghel Mihail și Gavriil din Chișinău ș. a. Capitalei Republicii Moldova îi dedică un întreg studiu monografic, *Chișinău. File de istorie* (Chișinău, 1998), la care anexează un bogat material documentar. Opera științifică, care definește locul istoricului Andrei Eșanu în istoriografia românească, este completată cu studii genealogice de calitate. Printre acestea se remarcă volumul *Dinastia Cantemireștilor. Secolele XVII–XVIII* (Chișinău, 2008), coordonat și scris de acad. Andrei Eșanu, cu concursul unui grup de autori din Republica Moldova și România.

În opera sa istorică, care cuprinde peste 400 de publicații științifice, inclusiv 40 de studii monografice editate în Republica Moldova, România, Rusia și Franța, acad. Andrei Eșanu abordează un spectru larg de probleme de istoria culturii și civilizației românești. În ultimii ani Andrei Eșanu a editat în colaborare cu Valentina Eșanu o serie de volume, bibliografii și albume istorice tematice.

După anul 2000, Andrei Eșanu a coordonat și publicat importante lucrări colective, ediții care s-au învrednicit de cele mai înalte distincții academice și cele mai prestigioase premii la saloanele naționale de carte. A participat, cu rapoarte în plen și comunicări

științifice, la peste 200 de conferințe și alte reuniuni academice din Republica Moldova, România, Rusia, Ucraina, Polonia, Turcia, Belgia etc. Tematica referatelor și comunicărilor reflectă vasta sa arie de cercetări și interese științifice, istoricul venind de fiecare dată cu informații, interpretări și concluzii noi privind fenomenele, evenimentele și personalitățile istorice studiate.

O direcție importantă de activitate a acad. Andrei Eșanu, desfășurată cu începere din anii 1990, vizează pregătirea cadrelor științifice de înaltă calificare. În anii 1991–1994, în calitate de conferențiar universitar suplinitor, apoi profesor, a prezentat cursuri la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, apoi la mai multe facultăți ale Universității de Stat din Moldova, la Academia Teologică din Chișinău, la Universitatea Liberă Internațională din Moldova, la Universitatea de Relații Internaționale și Drept „Perspectiva” din Chișinău etc. În sălile de curs a cultivat studenților dragostea pentru munca bine făcută, respectul pentru auditor, corectitudine și punctualitate în împlinirea obligațiilor. Nu a fost oră de curs, de seminar sau de consultații la care să absenteze sau măcar să întârzie.

Recunoașterea valorii operei științifice și didactice a istoricului Andrei Eșanu își găsește expresia, nu numai în recenziile elogioase apărute în Republica Moldova și în străinătate asupra lucrărilor sale, ci și în alegerea sa ca membru corespondent (1992), apoi ca membru titular (2007) al AȘM. Prestigiul de care se bucură acad. Andrei Eșanu pe plan internațional este probat de alegerea sa ca membru de onoare al mai multor institute de cercetare din România. Ca o încununare a recunoașterii sale academice, în 2011 este ales în unanimitate membru de onoare al Academiei Române.

Activitatea sa multilaterală, inclusiv cea extra-curriculară, continuă până în prezent cu aceeași intensitate ca și la intersecția anilor '80 – '90 ai secolului trecut, devenind tot mai diversificată și mai consistentă. În centrul atenției sale se află în continuare instruirea cadrelor științifice. Experiența acumulată este transmisă discipolilor din postura sa de conducător de doctorat, atât masteranzilor și doctoranzilor, cât și competitorilor la titlul de doctor habilitat. Sub conducerea acad. Andrei Eșanu au fost susținute mai multe teze de doctor în istorie și de doctor habilitat în istorie.

În activitatea de conducător de doctorat, șef de secție, conducător de proiect, de program de stat sau de director al Institutului de Istorie, acad. Andrei Eșanu a avut întotdeauna un rol important în crearea climatului de responsabilitate și seriozitate științifică. Înzestrat cu o excepțională capacitate de muncă, și-a impus și a impus colaboratorilor săi rigoarea, cultul muncii, le-a oferit exemplul moral al perfectei onestități. Programul disciplinat de muncă, optimismul, înțelepciunea dar și generozitatea îl fac să fie mereu atent la cei din jurul său. După decesul, în floarea creației, a regretatei cercetătoare Valentina Pelin, acad. Andrei Eșanu și Valentina Eșanu au îngrijit și au editat opera-postumă, rămasă în manuscris, a colegei de breaslă, care era în plină afirmare creativă în domeniul istoriei culturii spirituale românești.

Distinsul academician este membru al colegiului de redacție al unui șir de reviste și ediții științifice, iar pentru eforturile depuse Andrei Eșanu s-a învrednicit de cele mai înalte distincții academice și guvernamentale, acordându-i-se de două ori (1994, 2001) Premiul de Stat al Republicii Moldova în domeniul științei; de patru ori Premiul Academiei de Științe a Moldovei (1996, 1998, 2004 și „Savantul Anului – 2010”), de două ori Premiul Academiei Române („Dimitrie Onciul”, 1998, „Titu Maiorescu”, 2010), precum și „Premio Italia – 2011” pentru activitate prodigioasă cultural-științifică, acordat de Ambasada Italiei la Chișinău ș.a. Este deținător al titlului onorific „Om Emerit” (2001), cavaler al înaltelor distincții de stat – Ordinul „Gloria Muncii” (1996) și „Ordinul Republicii” (2010), precum și deținător a mai multor distincții jubiliare, diplome de recunoștință sau de merit ale unor instituții publice, academice și universitare din Republica Moldova și de peste hotare.

În preajma acad. Andrei Eșanu temerea pentru ce înseamnă „vârsta” dispăre. Personalitatea sa dinamică, pasiunea pentru mai mult și mai bine îi păstrează o tinerețe spirituală tonifiantă pe care i-o admirăm cu toții. Ajuns la acest popas aniversar, îi dorim Domniei Sale ani mulți, în deplină sănătate alături de cei dragi, putere necesară pentru a împlini proiectele sale de mare însemnătate pentru progresul științei istorice. La multi ani, stimate Domnule Academician Andrei Eșanu!

*Dr. hab. Gheorghe COJOCARU
Dr. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC*